

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, старшого дослідника Пузирьова Михайла Сергійовича – на дисертацію Посудевського Іллі Валерійовича «Запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Вивчення рукопису дисертаційного дослідження та публікацій здобувача за темою дисертації дає підстави стверджувати, що обраний предмет і тема – запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп в Україні, – мають актуальний характер як для теорії, так і практики запобігання злочинності в частині правовідносин, що досліджуються у цій роботі.

Це пояснюється тим, що в умовах геополітичної нестабільності спостерігається активізація організованих злочинних груп за участю іноземців, які вчиняють на території України тяжкі та особливо тяжкі корисливо-насильницькі злочини (грабежі, розбійні напади, бандитизм тощо). Такі групи часто мають стійкі зв'язки із транснаціональними кримінальними структурами, що значно ускладнює їх виявлення, нейтралізацію і притягнення до відповідальності.

Як справедливо наголошує дисертант, ситуацію ускладнює й відсутність серед вітчизняних учених єдиних кримінологічних підходів до оцінювання масштабів впливу організованих груп на криміналітет і суспільство загалом, її співвідношення з іншими соціальними явищами та процесами. Концептуальна неузгодженість ускладнює системне планування та проведення скоординованих заходів державно-правового реагування на корисливо-насильницькі вияви організованої злочинності за участі іноземців, що потребує невідкладного вирішення, особливо в умовах воєнного стану.

За таких обставин актуалізується потреба в теоретичному узагальненні та розв'язанні комплексної науково-прикладної задачі запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп в Україні, з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства, відомчої (міжвідомчої) регламентації та відповідної правозастосовної практики. Саме таку мету сформульовано в дисертації Посудевського Іллі Валерійовича «Запобігання корисливо-

насильницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп в Україні».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є обґрунтованими та переконливими.

Автором використано сучасні вітчизняні та зарубіжні наукові джерела, законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти України, аналітичні матеріали тощо. Список використаних джерел складає 254 найменування.

Дисертант здійснив своє дослідження, спираючись і на відповідну емпіричну базу, яку становлять зведені дані вивчення 102 кримінальних проваджень, розпочатих за фактом вчинення корисливо-насильницьких злочинів іноземцями у складі організованих груп в Україні упродовж 2014–2024 рр. з усіх областей країни, а також 53 вироки, винесені судами щодо злочинів відповідної категорії в зазначений період; узагальнені результати опитувань 70 прокурорів, 143 слідчих та 98 оперативних працівників Національної поліції України у Закарпатській, Львівській, Житомирській, Київській, Одеській, Херсонській та Миколаївській областях; аналітичні узагальнення МВС України, Державної міграційної служби України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, Міжнародної організації з міграції (МОМ), Агентства Європейського Союзу з питань надання притулку (EUAA, European Union Agency for Asylum), а також результати вивчення оперативно-розшукової, слідчої та судової практики з урахуванням досвіду роботи автора в органах досудового розслідування та організаційно-аналітичного забезпечення Національної поліції України.

Уміле використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості сформульованих дисертантом висновків і рекомендацій.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Комплексне опрацювання та систематизація відомостей з наукових джерел і норм права у їх генезисному та порівняльно-правовому аспектах дало можливість Посудевському І. В. сформулювати своє бачення наукової проблеми та розробити власні наукові положення, висновки і рекомендації, що відзначаються достовірністю та характеризуються науковою новизною.

До найбільш вагомих наукових положень дисертації, що характеризуються новизною або її елементами, на думку офіційного опонента, слід віднести такі:

1) *вперше* – розроблено наукові основи комплексної кримінологічної методики запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються особами, які не перебувають у громадянстві України і є громадянами (підданими) іншої держави, особами без громадянства, яка ґрунтується на кримінально-правових і кримінологічно значущих критеріях, зв'язок яких у

процесі виявлення, припинення та недопущення визначає специфіку вибору праксеологічних засобів і методів; проведений аналіз показників статистичної звітності (2014–2024 рр.) дозволив наголосити, що в умовах збройної агресії Україна зіткнулася із масовими переміщеннями населення, щорічним збільшенням кількості виявлених організованих груп та злочинних організацій, сформованих на етнічній основі, та вчинених ними корисливо-насильницьких злочинів із застосування вогнепальної зброї, вибухових речовин, у зв'язку з чим встановлені ключові тенденції прогностичного розвитку (прогнозування міграційних потоків), й на цій основі запропоновано заходи забезпечення кримінологічної безпеки на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях, у тому числі з урахуванням ситуації воєнного стану в цілому по країні та в розрізі окремих регіонів (в тому числі деокупованих); запропоновано в авторській редакції проєкти низки документів стратегічного кримінологічного планування;

2) *удосконалено* – наукове розуміння організованої корисливо-насильницької злочинності іноземців; зміст елементів кримінологічної характеристики корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп; систематизацію детермінантів, що обумовлюють активність організованих груп й злочинних угруповань за участі іноземців; шляхи криміналізації створення організованої групи за участі особи, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав з метою вчинення кримінальних правопорушень; науковий інструментарій інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп, шляхом запровадження поліцейської діяльності керованої аналітикою – «Intelligence Led Policing»;

3) *дістали подальшого розвитку* – характеристика імміграційної ситуації в Україні в умовах геополітичної нестабільності (2014–2024 рр.), що пов'язана зі збройною агресією й міграцією населення, неконтрольованим обігом зброї й створенням організованих груп насильницького спрямування; кримінологічна характеристика іноземця, який вчиняє корисливо-насильницькі злочини у складі організованих груп; віктимологічні особливості жертв, відносно яких вчиняються корисливо-насильницькі злочини іноземцями у складі організованих груп; праксеологічна модель імміграційного контролю, протидії незаконним міграційним процесам, практики адаптаційних та інтеграційних контрактів, інтеграції профілактики правопорушень, учинених іноземцями, шляхом систематизації у єдиному законодавчому акті (Закон України «Про інтеграцію та адаптацію іноземних громадян в Україні»); системно-функціональний підхід до реалізації спеціально-кримінологічних заходів запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп; рекомендації щодо виявлення корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп в Україні.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дослідження впроваджено (що підтверджено відповідними актами) та мають перспективи подальшого використання у: а) *науково-дослідній роботі* – для подальших наукових досліджень проблем запобігання, виявлення та припинення кримінальних правопорушень; б) *діяльності Національної поліції України* – при розробленні й удосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань організації запобігання корисливо-насильницьким злочинам; в) *освітньому процесі* – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінального права, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції.

Апробація матеріалів дисертації. Основні наукові результати дисертації відображено в 9 публікаціях, із них 4 статті – у наукових виданнях, включених МОН України до Переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 4 тези доповідей у збірниках матеріалів круглих столів, 1 публікація додатково відображає наукові результати дисертації (у зарубіжному виданні).

Оцінка змісту дисертації. Автор правильно визначає мету дослідження і відповідно до неї ставить завдання дослідження: здійснити аналіз імміграційної ситуації в Україні за умов геополітичної нестабільності; надати характеристику корисливо-насильницькій злочинності іноземців як об'єкту кримінологічних досліджень; охарактеризувати стан та тенденції корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп; виокремити детермінанти, що впливають на вчинення корисливо-насильницьких злочинів іноземцями у складі організованих груп; визначити кримінологічно значущі ознаки іноземця, який вчиняє корисливо-насильницькі злочини у складі організованих груп; розкрити віктимологічні особливості жертв (потерпілих) відносно яких вчиняються корисливо-насильницькі злочини іноземцями у складі організованих груп; сформулювати концептуальне бачення загальносоціальних заходів запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп; розробити спеціально-кримінологічні заходи запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп; запропонувати шляхи виявлення корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп.

Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (254 найменування) та 4 додатків.

У *вступі* обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми і зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову

новизну і практичне значення отриманих результатів; подано інформацію про апробацію результатів дослідження, публікації здобувача, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження матеріальної відповідальності засуджених до покарання у виді позбавлення волі на певний строк та методологія» присвячений здійсненню аналізу імміграційної ситуації в Україні за умов геополітичної нестабільності; наданню характеристики корисливо-насильницькій злочинності іноземців як об'єкту кримінологічних досліджень.

Так, дисертантом наголошено, що Україна завдяки своєму вигідному територіальному розташуванню дедалі частіше стає об'єктом зростаючої зацікавленості іноземних громадян та осіб без громадянства, у тому числі міжнародних (транснаціональних) злочинних угруповань. Тому існування на теренах України нелегальної міграції та відсутність ефективної системи державного регулювання міграційних процесів становлять пряму загрозу національній безпеці країни, створюють навантаження на державний бюджет, сприяють зростанню криміналізації та віктимізації населення, знижують асиміляційний потенціал некорінного населення, сприяють загостренню соціальної, етнічної та етнонаціональної напруги.

Заслуговує позитивної оцінки авторське визначення поняття «організована корисливо-насильницька злочинність іноземців» – це суспільно-небезпечне, крайнє негативне, антисоціальне явище відносно неправомірного збагачення осіб, які не перебувають у громадянстві України і є громадянами (підданими) іншої держави, особами без громадянства, що проявляється у вчиненні ними кримінальних протиправних діянь з корисливими мотивами, поєднаних із застосуванням чи погрозою застосування насильства у складі трьох і більше осіб, що становить загрозу безпеці держави. Така протиправна діяльність, за висновком дисертанта, становить підвищену суспільну небезпечність, оскільки заволодіння матеріальними благами здійснюється не інакше ніж через заподіяння фізичної шкоди, а насильницький вплив на жертву є необхідною умовою реалізації корисливої мети посягання (об'єктом кримінально-правової охорони виступають одночасно власність і особа (життя, здоров'я, особиста свобода тощо)).

У ***розділі 2 «Кримінально-виконавча характеристика засуджених до покарання у виді позбавлення волі на певний строк, які притягуються до матеріальної відповідальності»*** дисертантом охарактеризовано стан та тенденції корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп; виокремлено детермінанти, що впливають на вчинення корисливо-насильницьких злочинів іноземцями у складі організованих груп; визначено кримінологічно значущі ознаки іноземця, який вчиняє корисливо-насильницькі злочини у складі організованих груп; розкрито віктимологічні особливості жертв (потерпілих), відносно яких вчиняються корисливо-насильницькі злочини іноземцями у складі організованих груп.

Зокрема, надана дисертантом кримінологічна характеристика корисливо-наси́льницьких злочинів, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп ґрунтується на аналізі статистичних відомостей про рівень, структуру, динаміку, характер та географію таких кримінальних протиправних діянь, а також про іноземців, які їх вчиняють, та потерпілих, що мають значення для їх запобігання.

Проведений автором аналіз показників статистичної звітності (2014–2024 рр.) дозволив наголосити, що в умовах збройної агресії Україна зіткнулася із масовими переміщеннями населення, щорічним збільшенням кількості виявлених організованих груп та злочинних організацій (після скорочення у 2014–2015 рр. (–27,0 %), в наступні зросла: 2020 р. (36; +64,2 %), 2021 р. (38; +65,8 %), 2022 р. (27; +51,9 %), 2023 р. (29; + 55,4 %), 2024 р. (32; + 62,4 %) сформованих на етнічній основі (встановлено понад 577 іноземців, які відзначились у груповій корисливо-наси́льницькій злочинності, під час вчинення тяжких (58,5 %) та особливо тяжких злочинів (32,4 %)) з використанням зброї (тільки у 2023 р. з незаконного обігу вилучено понад 2,5 тис. одиниць вогнепальної зброї та понад 3 тис. гранат). Також насторожує й латентна складова, що впливає на достовірність статистичних даних стосовно дійсних масштабів цього явища, позаяк у 65 % інформація про кримінально-протиправні дії: ігнорується та не вноситься до ЄРДР (28 %); за фактом вчинення виносяться необґрунтовані постанови про закриття кримінальних проваджень (25 %); відомості про злочини вносяться до ЄРДР, але з помилковою кваліфікацією (навмисно, або недбало) (22 %).

На основі кримінологічних підходів проведено рівневий розподіл детермінантів, які впливають на динаміку корисливо-наси́льницьких злочинів, що вчиняються іноземцями.

Представлено узагальнену кримінологічну характеристику іноземця, який вчиняє корисливо-наси́льницькі злочини у складі організованої групи, як особи, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав, зміст кримінологічної характеристики якого розкривається крізь призму соціально-демографічних, соціально-рольових, кримінально-правових та морально-психологічних ознак і властивостей, що виявляються в злочинній поведінці, детермінованій агресією та в якій користь поєднана з наси́льницьким її задоволенням.

З'ясовано, що найчастіше жертвами групового вчинення корисливо-наси́льницьких злочинів стають громадяни України та мешканці великих міст (72,0 %), особи жіночої статі (59,1 %). Вікові показники осіб коливаються у межах від 30 до 50 років (58 %), а також від 51 років і старше (24 %).

У розділі 3 *«Заходи запобігання корисливо-наси́льницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп в Україні»* дисертантом сформульовано концептуальне бачення загальносоціальних заходів запобігання корисливо-наси́льницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп; розроблено спеціально-кримінологічні заходи запобігання корисливо-наси́льницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі

організованих груп; запропоновано шляхи виявлення корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп.

Так, реалізація загальносоціальних заходів запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю (2020 р.) передбачає прийняття проекту розробленої в авторській редакції *Державної програми запобігання організованій злочинності на 2025–2030 рр.* за низкою інноваційних напрямів.

У контексті реалізації спеціально-кримінологічних та індивідуально-профілактичних заходів запобігання злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп на регіональному, районному та секторному рівнях дисертантом обґрунтовано перехід від реагування на правопорушення та їх наслідки до «усунення причин та умов, що сприяють вчиненню протиправних дій», створення кримінологічної інформаційно-аналітичної розвідки, яка передбачає моніторинг динаміки й комплексну оцінку криміногенних ризиків, міграційних загроз, стан захищеності кордонів, а також специфіку кримінальних правопорушень з урахуванням окремих регіонів, районів та секторів концентрації іноземців (управління ризиками безпеки) з відповідною зміною порядку оцінювання результатів правоохоронної діяльності.

За обґрунтованим авторським висновком, виявлення ознак створення організованих груп за участі іноземців, чи вчинення ними корисливо-насильницьких злочинів, передбачає отримання і перевірку первинної інформації про осіб та події, що становлять інтерес для правоохоронних органів. Зокрема, на етапі збору інформації така діяльність складається з: оцінки стану криміногенної, оперативної обстановки на території обслуговування (100 %); забезпечення використання відомостей, що містяться в інформаційно-пошукових системах правоохоронних органів (94 %); безпосередньо перевірка отриманої інформації (88 %). Така діяльність повинна ґрунтуватися на поліцейській діяльності, керованій аналітикою – «Intelligence Led Policing», яка полягає в ідентифікації й визначенні внутрішніх зв'язків між інформаціями (відомостями, даними), що стосуються злочину, і довільними іншими даними, отриманими з різних джерел, їх використанням в інтересах ведення оперативно-розшукової та слідчої діяльності, прийняття ефективних управлінських рішень на основі аналітичної підтримки.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Позитивно в цілому оцінюючи зміст рукопису дисертації, слід звернути увагу на наявність у ньому низки дискусійних питань, зокрема:

1. Емпірична база дослідження є репрезентативною. Серед іншого, її становлять 53 вироки, винесені судами України щодо злочинів відповідної категорії упродовж 2014–2024 рр. Разом із тим, у списку використаних джерел відсутні посилання на відповідні вироки, так само як і не міститься відповідна узагальнена інформація за цим напрямом в додатках до дисертації.

2. У дисертації автором сформульовано багато пропозицій з удосконалення кримінологічного законодавства. Вважаємо, що відповідний

внесок варто було б показати у блоці «Практичне значення одержаних результатів» за напрямом використання в нормотворчому процесі, по можливості підкріпивши відповідним актом впровадження.

3. Офіційний опонент вважає, що дисертантові варто було б більш детально підійти до використання в роботі порівняльно-правового (компаративного) методу, приділивши увагу міжнародно-правовим актам із предмета дослідження, а також виділити самостійний підрозділ за вказаним напрямом, об'єднавши міжнародно-правовий рівень і позитивні зарубіжні кримінологічні практики.

4. Одним із пунктів наукової новизни (блок «вперше») автором розроблено наукові основи комплексної кримінологічної *методики* запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються особами, які не перебувають у громадянстві України і є громадянами (підданими) іншої держави, особами без громадянства.

На думку офіційного опонента, авторський проєкт такої комплексної кримінологічної методики варто було б подати в додатках до дисертації.

5. В межах авторського удосконаленого визначення поняття «організованої корисливо-насильницької злочинності іноземців» дисертанту варто було б більш коректно вказати, якій саме безпеці вона становить загрозу – державній чи національній.

Наведені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію офіційного опонента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час публічного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку наукової праці здобувача.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам (повнота викладу дисертації в опублікованих працях; виконання вимог академічної доброчесності).

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих дисертантом, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Аналіз тексту дисертації Посудевського І. В. «Запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп в Україні» свідчить про відсутність порушень автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використано методики дослідження та джерела інформації. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикацій чи фальсифікацій.

Викладені в дисертації рекомендації та пропозиції щодо удосконалення механізму запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп в Україні, є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для науки кримінології, а й для правозастосовної практики.

Дисертація написана грамотною юридичною мовою та оформлена відповідно до вимог, що ставляться до такого роду наукових праць.

Дисертація відповідає спеціальності, за якою здійснене дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація **Посудевського Іллі Валерійовича «Запобігання корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються іноземцями у складі організованих груп в Україні»,** подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань **08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»,** є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р. № 283, 19.05.2023 р. № 502 та від 03.05.2024 р. № 507), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759), та пп. 5–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341, 19.05.2023 р. № 502 та від 03.05.2024 р. № 507), а її автор **Посудевський Ілля Валерійович** заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань **08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».**

Офіційний опонент:

Професор кафедри
правових дисциплін гуманітарного факультету
Національної академії Національної гвардії України
доктор юридичних наук, старший дослідник,
полковник

Михайло ПУЗИРЬОВ